

MUZEJSKI DOKUMENTACIJSKI CENTAR

Dina Kamber

Obrada Kulturno – povijesne zbirke Muzeja – Museo Lapidarium

STARE NOVIGRADSKE RAZGLEDNICE

MENTOR: Ervin Dubrović

Novigrad, 25. 4. 2020.

Sadržaj

Sažetak.....	1
Uvod.....	2
1. Novigradske razglednice kao dio Kulturno – povijesne zbirke Muzeja – Museo Lapidarium.....	4
1.1. Slikovni prikaz i motivi novigradskih razglednica.....	7
2. Izazovi i problematika inventarizacije razglednica u M++ programu.....	12
3. Intermedijalna korelacija slike i teksta na primjeru novigradskih razglednica.....	16
4. Urbanistički razvoj grada kroz vizure starih razglednica.....	18
5. Zaključak.....	23
6. Literatura.....	24

Sažetak

Odabrana tema završnoga rada obuhvaća Zbirku novigradskih razglednica koje su dio Kulturno – povijesne zbirke Muzeja – Museo Lapidarium. Obrada muzejske građe temelji se na postupcima dokumentacije i inventarizacije u računalnoj bazi podataka.

U postupku inventarizacije navode se izazovi i problematike s kojima sam se susretala prilikom obrade i analize muzejskih predmeta. Kao prilog radu, dodaje se i tablični ispis s pregledom svih postojećih i inventariziranih novigradskih razglednica koje su dio Kulturno – povijesne zbirke.

Drugi dio rada posvećuje pažnju kulturološkoj analizi razglednica koje djeluju kao medij komunikacije, a pritom se ostvaruju i u funkciji medija fotografije. Odnos vizualnog i tekstuallnog upućuje na intermedijalnu korelaciju slike i teksta, stavlјajući pritom razglednice u funkciju komunikacijskog medija.

Završni dio rada tematizira urbanistički razvoj grada kroz povijesni pregled uspona turizma u Novigradu. Na tom tragu uspostavlja se i svojevrsna vizualizacija svijeta putem slike gdje razglednice tvore specifična *mesta sjećanja*.

Ključne riječi: razglednice, dokumentacija, inventarizacija, mediji, slika i tekst, urbanistički razvoj, turizam, mesta sjećanja.

Uvod

Postupci inventarizacije i dokumentacije novigradskih razglednica koje su danas dio Kulturno – povijesne zbirke Muzeja – Museo Lapidarium, rezultat su višegodišnjeg rada i sustavne obrade s ciljem pažljivog bilježenja i pridavanja pripadajućih inventarnih oznaka. Većina razglednica bila je otkupljena ili donirana muzeju međutim ono što je nedostajalo, bio je detaljan postupak inventarizacije cjelokupne Zbirke u računalnu bazu podataka M++.

Zbirka obuhvaća razglednice koje datiraju od najstarijih tzv. *Correspondenz – Carte*, prvih razglednica tiskanih u crno – bijeloj tehnici do prvih višebojno koloriranih razglednica (1898. – 1992.).¹ Osim što predstavljaju vrijedan korpus muzejske građe i kulturne baštine grada, razglednice možemo sagledati kao komunikacijski medij koji djeluje u intermedijalnoj formi vizualnog i tekstualnog. Osvojimo li se na njihov slikovni prikaz, uvidjet ćemo da djeluju i u funkciji medija fotografije. Upravo u tom djelu pronalazimo njihovu privlačnu i nostalgičnu notu. Poznati francuski teoretičar Roland Barthes jednom je izjavio: *'Čini mi se da riječ 'avantura' najtočnije označava privlačnost koju za mene imaju neke fotografije. Princip 'avanture' omogućuje mi da fotografiji podarim postojanje. I obrnuto, bez avantine, nema fotografije.* (Barthes, 2011:24)

Proučavajući i bilježeći sadržajne podatke s razglednicama, veliku pažnju privukao mi je odnos slike i teksta. Stoga sam dio rada odlučila posvetiti intermedijalnoj korelaciji tih pojmove služeći se određenim kulturološkim teorijama. S obzirom da sam po struci magistrica kulturologije i da sam veliki dio rada u muzeju posvetila dokumentaciji muzejske građe, bilo mi je zanimljivo spojiti kulturološku pozadinu sagledavanja razglednica kao medija s muzejskom praksom u kojoj djeluju.

---

¹ Datacije se odnose na najstariju razglednicu iz Zbirke (1898.) i posljednju višebojno koloriranu razglednicu iz 1992. koje su inventarizirane u Kulturno – povijesnoj zbirci.

U završnom djelu rada, razglednice su mi poslužile pri kratkom osvrtu na urbanistički razvoj Novigrada i uspon turizma koji se mogu pratiti po njihovim slikovnim vizurama. Turistički razvoj grada pratimo od izgradnje prvih slovenskih radničkih odmarališta, autokampova pa sve do gradnje prvih hotela. U tome mi je poslužila i nedavno objavljena knjiga u izdanju Grada Novigrada – Cittanova *Turizam Novigrada – Il turismo a Cittanova*.

Sagledamo li razglednice u kontekstu vizualnog medija, uvidjet ćemo da djeluju i u funkciji stvaranja svojevrsnih mjesta sjećanja. Kao komunikacijski medij, prenose određena društvena sjećanja, nostalgiju, igru i povijest. Oslonimo li se pritom na jednu od definicija francuskog teoretičara Pierre Nore, možemo se složiti da djeluju u funkciji stvaranja sjećanja jer je sjećanje život koje uvijek prenose živi ljudi i stoga je u trajnoj evoluciji. Otvoreno je dijalektici uspomene i zaborava, a pritom podložno dugim mirovanjima i naglim oživljavanjima. Na tom tragu pronalazimo i stare novigradske razglednice.

1. Novigradske razglednice kao dio Kulturno – povjesne zbirke Muzeja – Museo Lapidarium

Kada istražujemo povijest nekog mjesta obično posežemo za starim arhivskim spisima, topografskim kartama ili knjigama, međutim pritom često zaboravljamo na one male sentimentalne dokumente koji svojim slikovnim prikazima možda i najzornije seciraju duh minulih vremena. Riječ je o starim razglednicama.

Uz novigradske razglednice koje zauzimaju najveći dio Kulturno – povjesne zbirke, nalaze se i stari plakati s motivom tradicionalne manifestacije *Sv. Pelagij*, crteži i karikature novigradskih umjetnika, topografske karte te promotivni katalozi i brošure s motivom Novigrada. S obzirom da mi je u okviru pripravnika staža u muzeju dodijeljena inventarizacija starih razglednica, u ovom radu pažnju posvećujem obradi samo te Zbirke.

Od pojave prvih razglednica do razvoja tiskarskih tehniki

Muzej u fundusu Kulturno – povjesne zbirke čuva 165 razglednica; od najstarije s kraja 19. stoljeća i karakterističnim naslovom ispisanim na talijanskom jeziku *Saluti di Cittanova (Pozdrav iz Novigrada)* do višebojno kolorirane razglednice s panoramskim prikazom grada koja datira s kraja 20. stoljeća. Početak njihovog razvoja pratimo od pojave prvih dopisnica koje su bile prethodnice razglednica, a danas su iznimno rijetke i njihov je malen broj ostao sačuvan. Na to su veliki utjecaj imale tiskarske tehnike koje su se s godinama postepeno razvijale. U početku je to bila litografija (kamenotisak) koja nije imala mogućnost tiskanja veće naklade jeftinijih razglednica. O usponu njihovog tiskanja svjedoči dostupnost tiskarskih tehnika fotografije, odnosno, fototipije i knjigotiska. Spomenute tehnike omogućavale su vjernu reprodukciju stvarnosti i time doprinijele popularnosti razglednica. Početkom 20. stoljeća, fototipiju i knjigotisak zamijenio je offsetni tisak, a kasnije i višebojni tisak koji se i danas koristi. Pritom vrijedi istaknuti i zanimljivu činjenicu kako nijedna razglednica u boji

do 1920. nije rađena iz fotografije u boji, već su na temelju crno – bijelih fotografija rađene crno – bijele slike koje su nakon toga kolorirane ručno pripravljenim bojanim klišejima.²

Razglednice nam nude šиру sliku povijesnog aspekta grada; od iščitavanja arhitektonskih, etnografskih, urbanističkih i povijesnih elemenata specifičnih za određeno vremensko razdoblje do uvida u raznovrsnu društvenu strukturu posjetitelja koji su boravili u tom mjestu. Slijedom detaljne obrade sadržajne strane razglednica i vodeći se njihovim dostupnim datacijama, došla sam do podatka da je Novigrad u razdoblju od 1898. do 1992. bio mjesto posjeta talijanske, hrvatske, slovenske i njemačke populacije stanovništva.³ Zanimljivo je istaknuti kako najstarije sačuvane razglednice nose naziv na talijanskom – *Correspondenz – Carte* (pretežno u izdanju izdavačkih poduzeća *Stokel & Debarba*, *A. Cadel* i *Vittorio Stein* iz Trsta) i njemačkom jeziku – *Korespondenz – Karte* (u izdanju izdavačkog poduzeća *Stenger & Co.* iz Dresdена), što nam govori da su razglednice prolazile nekoliko faza u grafičkom i dizajnerskom pogledu.⁴

Prilikom obrade Zbirke, pronalazimo podatak kako su najranije razglednice pisane najvećim djelom na talijanskom jeziku. Tomu svjedoči činjenica da je Novigrad u tom razdoblju najviše posjećivalo talijansko stanovništvo, a oznaka *Cartolina postale* koja je bila karakteristična za ovu ranu fazu razglednica, počela je postepeno nestajati. Ovisno o grafičkom obliku, mijenja se i prostor koji je namijenjen pisanju poruka; od kraćih pozdrava ispisanih na čistoj (bijeloj)

---

² O najranijim tiskarskim tehnikama razglednica pisala je ravnateljica Muzeja – Museo Lapidarium Jerica Ziherl u uvodnom tekstu *Novigradski amarcord* koji je dio knjige *Sretan grad / Novigrad na starim razglednicama – La città felice / Cittanova nelle vecchie cartoline* (Ziherl, 2001:10)

³ Datacija razdoblja odnosi se na zabilježene godine na novigradskim razglednicama (od najstarije razglednice iz 1898. do višebojno kolorirane razglednice iz 1992.), stoga sam se prilikom opisa strukture stanovništva vodila analizom spomenutih datacija.

⁴ Kod novigradskih razglednica možemo pratiti određene faze koje su (srednjo)europske razglednice prolazile u grafičkom i dizajnerskom smislu. Zbirka sadrži one starije na kojima ilustracija (fotografija) zauzima polovicu ili $\frac{3}{4}$ naslovne strane i one na kojima fotografija zauzima cijelu prednju stranu. Promjene u fazama očituju se i u prisutnosti najstarijeg termina *Korrespondenz – Karte* koji je smješten na sredini poleđine razglednica i u talijanskom obliku *Correspondenz – Carte / Cartolina di corrispondenza*. Istovremeno se upotrebljavao i talijanski izraz *Cartolina postale* kojemu se ranih 20-ih godina pridružio i njemački oblik *Postkarte*. (Benjak, Hadži, 2001:25)

prednjoj strani gdje je bilo mesta još samo za potpis pošiljatelja, a adresa je bila smještena na poleđini razglednice, do današnjeg standardnog izgleda gdje je prostor na poleđini predviđen za ispisivanje adrese primatelja i dio za pisanje poruka.

Razglednica poslana u Trst 1921., prednja strana bez slikovnog prikaza

Analizom rukopisa, uočila sam da su one najstarije novigradske razglednice (1898., 1903., 1905., 1909., 1913., 1914., 1917., 1920., 1921., 1922., 1928., 1930., 1931., 1940.) pisane talijanskim jezikom što upućuje na podatak da je Novigrad u to vrijeme bio pretežito mjesto talijanskih posjetitelja. Kod pojave prvih novigradskih razglednica tiskanih u crno – bijeloj tehnici dolazi do promjene u izgledu razglednice i njezinim rukopisima. Razglednice se počinju tiskati u kolažiranom obliku koji se zadržava i kod višebojno koloriranih razglednica, a u novigradskoj zbirci uočavamo promjene i u samoj strukturi posjetitelja. Najveći broj razglednica, uz one na hrvatskom i nešto manje njemačkom jeziku, pisan je na slovenskom jeziku. Tomu u prilog ide podatak da je u Novigradu početkom 60-ih godina došlo do izgradnje prvih slovenskih radničkih odmarališta što je doprinijelo porastu broja slovenskih posjetitelja. Višebojno kolorirane razglednice pisane su talijanskim, slovenskim, hrvatskim i

njemačkim jezikom što ukazuje na činjenicu da je Novigrad u razdoblju od sredine 1960-ih posjećivala raznovrsna struktura posjetitelja.⁵

1.1. Slikovni prikaz i motivi novigradskih razglednica

Izgled razglednice kroz godine prati promjena i u slikovnim prikazima na prednjoj strani, odnosno, motivima koji su specifični za grad Novigrad. Kod najstarijih razglednica prevladava uniformnost motiva poput starogradske jezgre i panoramskog prikaza grada te motiva Dajle, malog naselja u sastavu Novigrada. Najčešći motiv je svakako novigradski trg u starogradskoj jezgri prema kojemu se do današnjih dana, odvija svakodnevni život grada. Arhitektura trga nije uobičajena što se odnosi na činjenicu da nije omeđen sa svih strana i da se njegov prostor razdvaja u dva djela. Prvi dio se proteže prema zapadnoj strani gdje obuhvaća župnu crkvu Sv. Pelagija i sv. Maksima (današnja trobrodna bazilika koja je do 1831. bila katedrala), gradsku vijećnicu, park *Novigradske biskupije* i novigradsku *digu* koja je smještena na obalnoj strani grada. Drugi dio trga vodi nas prema sjevernoj strani gdje dominira stara novigradska lođa *Belvedere* izgrađena u 16. stoljeću, a smještena je na samoj obali i okružena morem. *Belvedere* je ujedno jedina lođa na području Istre smještena pokraj mora.

---

⁵ Prva višebojno kolorirana razglednica koju Muzej – Museo Lapidarium čuva u svojoj Zbirci poslana je 1967. Iz Novigrada u Zagreb.

Razglednica s motivom novigradskog trga, poslana je u Graz, datacija odašiljanja nečitka

Novigradska luka *Mandrač* također je motiv koji se proteže i na kasnijim novigradskim razglednicama, a u povijesti je karakterizirao grad kao malo ribarsko mjesto. Nekad centralno mjesto gospodarskih aktivnosti, *Mandrač* je danas djelom zadržao status ribarske luke čime se nastavlja stoljetna tradicija koja Novigrad veže uz more.

Razglednica s motivom novigradske luke Mandrač, poslana je u Graz 1908.

Prevladavajući motiv na nekolicini starih razglednica s motivom Dajle je ladanska vila / Benediktinski samostan iz prve polovice XIX. stoljeća koja predstavlja rijetki spomenik

kulture neoklasističkog razdoblja na samoj jadranskoj obali.⁶ Do 1736. samostan je bio kaštel, a u prvoj polovici XIX. stoljeća pod vodstvom grofova Grisoni iz Kopra započinje njegova prenamjena u dvokatnu ladanjsku vilu. Nakon obiteljske tragedije, grof Francesco Grisoni 1835. vilu zavjetuje fratrima benediktincima iz *S. Marije di Praglia* (Padova) uz uvjet da se brinu u obrazovanju na ovom području. Benediktinci se u vilu useljuju 1860. i ona ponovno postaje samostanom koji je djelovao sve do 1948. godine kada je benediktincima posjed oduzet. Do 1989. godine bivši samostan služi kao starački dom i ubožnica, a nakon toga sve do današnjih dana, ostaje prazan.

Razglednica s motivom ladanjske vile / Benediktinskog samostana u Dajli, poslana je u Italiju

1909.

⁶ Najstariji tragovi ladanjske vile / Benediktinskog samostana očituju se u antičkom dobu kada se na tom mjestu nalazio rimski posjed. U V. i VI. stoljeću dolaze grčki monasi i grade samostan u koji se u IX. stoljeću useljuju benediktinci, a samostan se posvećuje sv. Ivanu Krstitelju. Sredinom XIII. stoljeća, samostan je napušten i prelazi u vlasništvo novigradskih biskupa. Biskup Nicolò 1273. godine posjed daruje imućnoj koparskoj obitelji Sabini koja ga obnavlja, te bivši samostan dobiva naziv Kaštel Dajla (*Castrum Dailae*). www.novigrad.hr/hr/novigrad_cittanova/view/ladanjska_vila_samostan_u_dajli

Opisani motivi na najstarijim novigradskim razglednicama ostaju dominantni i kod razglednica u crno – bijeloj tehnici te višebojno koloriranih razglednica.

Razglednice tiskane u crno – bijeloj tehnici donose promjene u izgledu pa se tako pojavljuju razglednice snimljene iz ptičje perspektive i prvi motivi novigradskih kupališta te slovenskih radničkih odmarališta, a kasnije autokampova i hotela koji ostaju prevladavajući motivi kod pojave višebojno koloriranih razglednica. Pojavljuju se sve češće razglednice s fotografijama glavnog novigradskog kupališta, tzv. novigradske *dige* iza koje se naziru gradske zidine i crkva sv. Pelagija s pogledom na starogradsku jezgru. Motiv gradskih zidina kao važne spomeničke baštine grada, proteže se gotovo na svim razglednicama u kasnijem razdoblju i predstavlja svojevrsni simbol Novigrada.⁷ Od kupališta, pojavljuje se i motiv *Karpinjana*, prigradskog naselja u Novigradu koji je do današnjih dana ostao atraktivno kupalište domaćih i inozemnih posjetitelja.

Razglednica s motivom kupališta u Karpinjanu, poslana je u Graz 1966.

⁷ Povijesna jezgra grada bila je u cijelosti opasana zidinama. Ulaskom Venecije u posjed grada u 13. stoljeću, zidine su sagrađene na pretpostavljenim kasnoantičkim ostacima. Obnavljane su kroz različita razdoblja. Ojačane su okruglim renesansnim kulama, dok se četverokutna kula iz ranijeg razdoblja nalazi pokraj nekadašnjih glavnih, ulaznih, gradskih vratiju.

Sagledamo li slikovne prikaze, ali i vrijeme odašiljanja cjelokupne Zbirke razglednica, dolazimo do spoznaje da su razglednice najviše pisane tijekom ljetnih mjeseci.

O motivima radničkih odmarališta, autokampova i prvih hotela bit će više riječi u slijedećim poglavljima rada gdje su mi slikovni prikazi razglednica poslužili u analizi urbanističkog razvoja Novigrada i uspona turizma.

Kada se koristimo slikovnim prikazom razglednica (prednjom stranom), vrijedi istaknuti da razglednice ovdje djeluju u funkciji medija fotografije. Fotografije koje su u ovom slučaju reproducirane u razglednice, igraju važnu ulogu u vizualizaciji svijeta i prošlih vremena. One su dokaz iskustva, sjećanja, povijesti i promocije grada što ih ujedno čini svojevrsnim sentimentalnim medijem. Poslužimo li se riječima poznate američke filozofkinje Susan Sontag, *fotografija ima neprivlačnu reputaciju da je najrealističnija pa zato i najlagodnija između mimetičkih umjetnosti. U stvari, to je ona umjetnost kojoj je pošlo za rukom da ostvari grandiozne, jedno stoljeće stare prijetnje o nadrealističkom osvajaju modernog senzibiliteta, dok je većina kandidata s pedigreeom ispala iz utrke.* (Sontag, 2009:57)

2. Izazovi i problematika inventarizacije razglednica u M++ programu

Susret sa Zbirkom novigradskih razglednica bio je poprilično izazovan. Iako živim u Novigradu, do pripravničkog staža u Muzeju – Museo Lapidarium nisam se susretala sa starim razglednicama grada. Pregledom zbirke, prvo što sam uočila bila je specifična ljepota prizora grada u kojem sam odrasla. Mislim da su tome u prilog najviše išle razglednice koje su tiskane u crno – bijeloj tehnici koje kao takve, odišu jednom nostalgičnom i karakterističnom notom ispisivanja prošlosti Novigrada.

Kao pripravnici i budućoj kustosici, dodijeljena mi je Zbirka starih razglednica što mi je predstavljalo veliki izazov s obzirom da je riječ o građi koja je dio Kulturno – povjesne zbirke muzeja, a samim time i svojevrsnoj kulturnoj baštini Novigrada. Poslu sam pristupila vrlo ozbiljno jer mi je bilo važno da svaka razglednica bude pažljivo i što detaljnije inventarizirana te da posjeduje svoju inventarnu oznaku. Iako je jedan dio Zbirke već sadržavao inventarnu oznaku jer su neke razglednice bile inventarizirane u računalnoj bazi podataka u razdoblju od 2007. do 2009., kod samog zapisa građe nedostajao je upis podataka određenih kategorija. Istraživajući smjernice korištenja M++ programa, krenula sam u detaljniju obradu razglednica kojima je nedostajao potpuni opis s ciljem nadopunjavanja kategorije *autora, datacije, opisa predmeta i tehnike / materijala*. Postojeći zapisi s inventarnim oznakama imali su već postavljeni slikovni prikaz (fotografiju razglednice) u programu pa mi je to dodatno pomoglo u obradi razglednica. Tu je ujedno započeo i istraživački dio posla koji je zahtijevao pomno iščitavanje svake razglednice, njezinog rukopisa i datacije kako bih mogla nadopuniti sve potrebne podatke za inventarizaciju Zbirke. Početni koraci zahtijevali su i određenu pomoć te suradnju s ravnateljicom Muzeja – Museo Lapidarium Jericom Ziherl, koja mi je pomogla oko utvrđivanja tiskarskih tehnika na razglednicama te iščitavanja nekolicine poprilično nečitljivih rukopisa. Stalni angažman oko što potpunije inventarizacije, zahtijevao je i suradnju s drugim kolegama kustosima koji imaju

iskustva u tom djelu te upravljanju M++ programom. Svakako vrijedi istaknuti kako su mi od velike pomoći bile i edukativne radionice koje su održane u organizaciji Muzejskog dokumentacijskog centra.

Drugi i veći dio Zbirke novigradskih razglednica nije sadržavao inventarne oznake stoga sam pristupila reviziji muzejske građe s ciljem pregleda svih postojećih razglednica i stanja u kojem se nalaze. Proces inventarizacije započeo je pažljivim fotografiranjem prednje (slikovne) strane i poleđine svake razglednice kako bi svaki novi unesen i zapis u računalnu bazu podataka imao svoj slikovni prikaz. Nakon toga, uslijedilo je postupno dodavanje novih zapisa u računalnu bazu podataka s pripadajućim slikovnim prikazom razglednica, njihovim opisima, autorima, datacijama i inventarnim oznakama.

Problematika inventarizacije razglednica temeljila se na obradi i iščitavanju nekolicine sadržajnih podataka pri upisu u određene kategorije računalne baze podataka. U nastavku sam izdvojila kategorije u kojima sam naišla na određene probleme, a koji su i danas postojani.

Autor

Prilikom opisa razgleda, vodila sam se ispisivanjem prisutnih motiva na slikovnoj strani razglednica te raspoloživim podacima koji se mogu iščitati s njihove poleđine. Većim djelom uspjela sam razaznati serijski broj, imena nakladnika, tiskarskih poduzeća i mjesto tiskanja razglednica (iako na nekim razglednicama tih podataka nema), međutim ono što je bilo teško razlučiti su imena koja pripadaju izdavačima od imena koja se odnose na osobe koja su posjedovala izdavačka prava.

Datacija

Kod upisa datacije najčešće sam nailazila na problematiku naznačavanja godine izdavanja razglednica i godine njihovog odašiljanja. Veći dio razglednica sadrži poštanski pečat iz kojeg su se, jednim djelom, mogli iščitati datum i godina odašiljanja, međutim isti podaci nisu vidljivi na cjelokupnoj Zbirci. Dotrajalost tinte kod datuma i godine na poštanskom pečatu vidljiva je na većini razglednica što je prilikom inventarizacije znalo dovesti i do nemogućnosti upisa točne godine ukoliko pošiljatelj nije vlastoručno zapisao godinu slanja. Također, teško je razlučiti godinu izdavanja same razglednice jer nije zabilježena kod naznačenih podataka o izdavačkim poduzećima što je u konačnici, doprinijelo češćem upisivanju datuma i godine koje su navodili pošiljatelji.

Tehnika

Kao što sam već u prethodnim poglavljima rada navela, kod pojave i uspona razglednica koristile su se određene tiskarske tehnike kao što su litografija (kamenotisak), fototipija i knjigotisak koje su u konačnici, dovele do popularnosti razglednica. Usprkos tomu, prilikom obrade jednog djela Zbirke razglednica, naišla sam na problematiku točnog utvrđivanja određene tiskarske tehnike. Kod analize slikovnog prikaza najstarijih novigradskih razglednica, bilo je teško razlučiti o kojoj je točno tehnički riječ. Istraživajući Zbirke starih razglednica drugih muzeja, uočila sam da se kod najstarijih razglednica najčešće koristi tehniku svjetlotiska, a dodatnu pomoć potražila sam u razgovoru s drugim kustosima i voditeljima Zbirki. Iz svega navedenog, saznala sam da je problem tiskarskih tehnik prisutan i u drugim muzejima. Slijedeći primjer drugih muzeja, najstarijim novigradskim razglednicama dodijelila sam upis tehniku svjetlotiska u računalnoj bazi podataka M++.

Rukopis i jezična komunikacija

Opisu razglednica pristupila sam detaljnijom analizom time što sam u računalnoj bazi podataka M++ upisivala tekstove pošiljatelja. Htjela sam zabilježiti sve tekstualne poruke s poledine razglednice što je često zbog nejasnog rukopisa bilo teško u potpunosti ostvariti. Razglednice su pisane različitim crtačkim likovnim tehnikama; od onih najstarijih gdje prevladavaju tuš i pero, pa sve do novijih razglednica koje su ispisane kemijskom olovkom. Problematika iščitavanja tekstualnih poruka, izražena je i na razini pravopisa te jezične realizacije pošiljatelja, posebice kod razglednica koje su pisane talijanskim dijalektom. U takvim slučajevima, mnoštvo riječi koje su napisane bile su većinom nejasne ili nečitke što upućuje na nemogućnost potpune obrade podataka.

Detaljna obrada muzejske građe, dugogodišnji su istraživački procesi koji zahtijevaju mnoštvo posvećenosti, koncentracije i strpljenja. Mišljenja sam da ovakav posao iziskuje vrijeme, posebice ako je u pitanju manjak stručnog osoblja u muzeju. Naš muzej broji kolektiv od svega troje ljudi što često onda dovodi do situacije da jedna osoba obavlja više različitih poslova - od poslova tehničke naravi, pripreme cjelokupnog godišnjeg izložbenog programa do poslova vezanih uz marketinšku djelatnost muzeja i odnose s javnošću. Kod ovakve teme kao što je obrada muzejske građe, uputa glede inventarizacije i dokumentacije, uvelike pozdravljam što veći broj edukativnih predavanja i radionica organiziranih od strane muzejske struke.

3. Intermedijalna korelacija odnosa slike i teksta na primjeru novigradskih razglednica

Kao što sam već u prethodnim poglavljima rada navela, dodijeljenoj muzejskoj građi odlučila sam pridodati kulturološki aspekt sagledavanja razglednica kao komunikacijskog medija. Pritom ču se poslužiti kulturnoantropološkim teorijama Sanje Puljar koja u jednom od svojih znanstvenih radova, polazi od činjenice da razglednice djeluju kao komunikacijski medij i prenositelj najvažnijih atributa mjesta u određenom vremenskom razdoblju. Svojim nastankom i kruženjem povezuju različite strane od kojih svaka čita značenja nužna za vlastitu viziju razglednice. U toj korelaciji, značenju dokumenta, dokazu iskustva, konceptu sjećanja i promoviranju mjesta pridružuje se značenje poruke na poleđini. Poruka na poleđini prilagođuje se slici na razglednici i osobi kojoj je namijenjena. Nadalje, Puljar ističe kako se tek ispisivanjem tekstualne poruke na poleđini, razglednica u potpunosti ostvaruje. To objašnjava činjenicom kako je tijekom vremena uspostavljen kôd pisanja koji se ostvaruje u formulama, a uvjetuje ih činjenica da razglednica predstavlja svakome otvorenu poruku (iako je primjerice, namijenjena jednoj osobi ili skupini ljudi). Formule uvjetuju i predviđanja stereotipnih osjećaja i motivacija koji se ostvaruju u trenutku slanja same razglednice. Razbijanjem formula dolazi do jake personalizacije poruke koja u istom obliku, ali u drugom nekom mediju, ne bi imala isti dojam. Poruka je personalizirana negacijom stereotipnih osjećaja koje razglednica kao medij podrazumijeva, a takva poruka time poprima još jedno novo značenje.⁸ U ovom slučaju možemo se poslužiti primjerom tekstualne poruke ispisane putem mobilnog telefona ili društvenih mreža koje su danas uvelike pridonijele sve rjeđem slanju razglednica te istaknuti kako takve poruke ostavljaju ipak drugačiji dojam od medija razglednice. Slikovna strana razglednice kao vizualni medij svjedoči o prošlosti određenog mjesta, ali važnu ulogu ima i jezični oblik pisanja razglednica. Kod novigradskih razglednica

---

⁸ Docentica na Odsjeku za kulturne studije pri Filozofskom fakultetu u Rijeci Sanja Puljar u znanstvenom radu *Putujuće slike – razglednice kao kulturnoantropološki dokumenti* analizira mnogostruka značenja razglednica, a između ostalog i odnos slikovnog prikaza te tekstualne poruke ispisane na poleđini. (Puljar, 1997:154)

uvelike su prisutni izrazi poštovanja (*cij. obitelj, madame, javljamo Vam se, rado Te se sjetimo*) na koje danas rijetko nailazimo u privatnoj komunikaciji. Razglednica kao komunikacijski medij ostvaruje se na razini slikovnog i pisanog, a ukoliko zanemarimo njezinu poleđinu i okrenemo se slikovnom prikazu, razglednicu stavljamo u funkciju medija fotografije. To se najčešće događa kad ju posvećujemo sebi samima i stavljamo u formu sjećanja ili uspomene. Poslužimo li se teorijom Susan Sontag, svijet pomoću medija fotografija postaje niz nepovezanih dijelova koji funkcioniraju sami za sebe, dok povijest, prošlost i sadašnjost postaju svojevrstan skup anegdota. Fotografije s motivima Novigrada koje su tiskane u crno – bijeloj tehničici i višebojno kolorirane te reproducirane u razglednice, svjedoče nam o povijesti grada, prvim ljetovanjima i svojevrsnim nostalgičnim vremenima. Sontag kontekstualizira fotografiju mnogostrukim značenjima stavljajući je u opoziciju stvarnosti gdje vidjeti nešto u obliku fotografije, znači susresti se s predmetom fascinacije.

Krajnja mudrost fotografске slike je slijedeća: Evo vam površina. Sada pomislite, ili radije stvorite osjećaj i intuiciju što je iza nje te kakva je zapravo stvarnost ako to tako izgleda. Fotografije koje same po sebi ne mogu dati objašnjenje, neumorno pozivaju na dedukciju, spekulaciju i fascinaciju. (Sontag, 2009:29)

4. Urbanistički razvoj grada kroz vizure starih razglednica

U završnom djelu rada, bit će riječi o kratkom pregledu urbanističkog razvoja Novigrada. U tome će mi se poslužiti slikovni prikazi novigradskih razglednica i presjek razvoja turizma koji je usko vezan uz urbanistički razvoj grada. Za potrebe rada, zadržat će se samo na ključnim godinama i određenim događajima koji su imali važnu ulogu u razvoju turizma. Počeci turizma u Novigradu vezuju se uz uvođenje dviju parobrodskih linija: Trst – Piran – Novigrad – Poreč – Rovinj – Pula – Rijeka koje su uvedene u promet 1844. godine.⁹ To je ujedno pružilo mogućnost za jednodnevne obilaske gradova diljem zapadne obale Istre. Referirajući se na podatke iz nedavno objavljene knjige *Turizam u Novigradu – Il turismo a Cittanova*, prvi veći dokumentirani izlet datira iz 1985. kada je Novigrad brodom *Leme* posjetilo 70-ak Porečana uz pratnju limene glazbe. Četiri godine kasnije, iz Novigrada je poslana prva i ujedno najstarija razglednica s karakterističnim natpisom *Ricordo di Cittanova* (*Sjećanja iz Novigrada*), koja datira iz 1898., a nalazi se u fundusu Muzeja – Museo Lapidarium.

Razglednica je poslana u Graz 1898., datacija je vidljiva na poštanskom pečatu na poleđini

⁹ Parobrodске linije uvedene su pod vodstvom austrijskog *Lyoda*, dok je linija Trst – Rovinj puštena u promet u organizaciji Parobrodskog društva Novigrad (*La società di navigazione a vapore Istria – Trieste*). (Žagar, Horvat, Cetina, Tidić, 2019:23)

S obzirom da je Muzej – Museo Lapidarium u prošloj godini organizirao izložbu posvećenu upravo razvoju turizma u Novigradu od 1960. do 1980., osobno sam bila uključena u istraživački dio posla vezan uz izložbeni postav i sve pripremne aktivnosti. Iz istraživanja kojeg smo proveli tijekom samih priprema, ustanovili smo da su 1960. ključne u pogledu reafirmacije turizma i njegove implementacije u društvo. To je razdoblje vezano uz razvoj tzv. *masovnog turizma* kojeg prate izgradnja prvih slovenskih radničkih odmarališta na području *Pinete*, obnova restorana *Trst* u starogradskoj jezgri, gradnja prvih depadansa s većim smještajnim kapacitetima te autokampova. Izgradnjom prvih slovenskih radničkih odmarališta bilježi se ujedno i porast broja slovenskih posjetitelja na području Novigrada.

Razglednica s prikazom prvog slovenskog radničkog odmarališta u Pineti, poslana je u Sisak 1964.

1961. izgrađen je novi hotelski objekt, depadansa hotela *Trst* koja je nosila naziv *Stella Maris*, a izgrađena je u blizini crkve Sv. Pelagija u starogradskoj jezgri. 1963. grad postaje nezaobilazno mjesto na turističkoj karti Istre, Novigrad je opisan kao grad okružen kampovima, u dobroj mjeri asfaltiranim gradskim ulicama i s dobrim prometnim vezama.¹⁰ Iste godine došlo je do još jednog ključnog elementa, a to je bila reorganizacija postojećih

¹⁰ Prema podacima iz knjige *Turizam u Novigrad – Il turismo a Cittanova*, opis Novigrada temelji se na članku *Glasa Istre* koji je objavljen 1963. godine. (Žagar, Horvat, Cetina, Tidić, 2019:65)

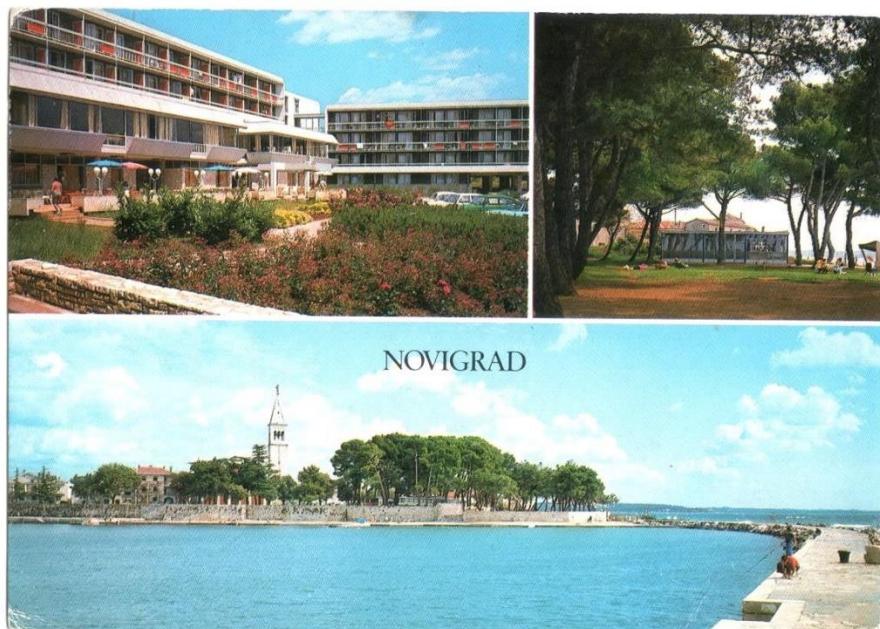
smještajnih kapaciteta na području Novigrada koji su stavljeni pod upravu hotelsko – turističkog poduzeća *Istraturist* iz Umaga. Godinu dana kasnije, otvorila se i druga depadansa hotela *Trst*, pod nazivom *Emona*. Prema podacima iz knjige *Turizam Novigrada – Il turismo a Cittanova*, 1967. dolazi do naglašenje promjene u strukturi gostiju gdje se povećao broj inozemnih posjetitelja pa je bilo potrebno osigurati veće smještajne kapacitete. 1968. otvorena je i posljednja, treća depadansa hotela *Trst* pod nazivom *Afrodita*.

Razglednica s prikazom hotela Afrodita, Emona i Stella Maris, poslana je u Zagreb 1971.

Od 1963. do 1969. bilježi se najintenzivnije doba izgradnje u području turizma što je početkom 70-ih godina dovelo do otvaranja dva velika turistička naselja pokraj Novigrada: *Zelena Laguna* u Poreču te *Punta i Katoro* u Umagu, dok se u Novigradu u tom razdoblju nije gotovo ništa izgradilo. Umaški *Istraturist* koji je 1963. ulagao investicije u Novigrad, u ovom periodu je svoja ulaganja investirao u Poreč i Umag što je u konačnici, doprinijelo izdvajaju određenih novigradskih smještajnih i ugostiteljskih objekata iz *Istraturista* te njihovom pripojenju porečkoj *Plavoj Laguni*. Njihova prva i značajna investicija realizirana je već na samom početku 1970. otvaranjem hotela *Laguna* s daleko većim brojem smještajnih

kapaciteta te proširenjem autokampa *Sirena* što je naposljetku, pridonijelo i većem broju porasta noćenja.

*Razglednica s prikazom hotela Plava Laguna i starogradske jezgre, poslana je u Zagreb
1983.*

1980. bile su svojevrsno *zlatno doba* novigradskog turizma koje je bilježilo velike rekorde u broju posjetitelja i ostvarenim noćenjima. Tomu su svakako išli u prilog razvoj nautičkog turizma koji se počinje razvijati na području Istre u tom razdoblju. 1983. otvorenjem vlastite marine, Novigrad dobiva i jednu posve drugačiju strukturu gostiju. U tom razdoblju uložena su i znatna finansijska sredstva u uređenje novigradske luke *Mandrač* i lučku infrastrukturu. 1986. ostvarena je još jedna velika investicija s kojom ujedno presjek razvoja turizma u Novigradu privodim kraju – izgradnja hotela *Maestral* koji je imao najveći broj smještajnih kapaciteta. U vrlo kratko vrijeme, hotel je pridonio rekordnom porastu inozemnih i domaćih posjetitelja na području grada Novigrada pritom nudeći raznovrsne kulturne i turističke sadržaje.

Novigradske razglednice u kontekstu vizualnog medija možemo sagledati kao svojevrsna mjesta sjećanja koja utjelovljuju uspomene i nostalgičnu povijest. Referirajući se na teze Pierre Nore koji je pisao o konceptu mjesta sjećanja, možemo se složiti da kad bi uspomene zaista živjele, mjesta ne bi bila potrebna. I obrnuto, da povijest nije posegnula za njima da ih transformira, oblikuje i *okameni*, uspomene ne bi ni postale mjesta sjećanja. *Suvremeno sjećanje je prije svega arhivsko jer ono se potpuno oslanja na ono najpreciznije u tragovima, najmaterijalnije u ostacima, najkonkretnije u snimci i najvidljivije u slici.* (Nora, 2007:145)

Tragove o povijesnim vizurama grada, kulturnoj baštini, tradicionalnim konceptima nekadašnje društvene svakodnevice i svim onim uspomenama s ljetovanja na području našega grada, pronašli smo upravo na starim novigradskim razglednicama.

5. Zaključak

Danas svaka razglednica koja je inventarizirana u Kulturno – povjesnu zbirku Muzeja – Museo Lapidarium nosi svoju inventarnu oznaku, a cjelokupna Zbirka pohranjena je u fundusu. Vrijedi naglasiti da muzej i dalje prikuplja stare razglednice, a time iz godine u godinu polako povećava Zbirku novigradskih razglednica.

Iako muzej u svojoj djelatnosti organizira različita multimedijalna i interdisciplinarna kulturna događanja koja između ostalog stavlju naglasak na suvremenu umjetničku praksu, vrijedi istaknuti kako vjerno promovira i svoju muzejsku građu. Tako su upravo stare novigradske razglednice nekoliko puta bile pažljivo *vađene* iz svoje Zbirke i prezentirane stanovnicama Novigrada te široj publici i kulturnoj javnosti. Kroz prezentiranu muzejsku građu, uočili smo da takvi predmeti uvijek ostavljaju poseban utisak kod naših građana i lokalne publike te bude određenu nostalгију prošlih vremena. U 2019. Muzej – Museo Lapidarium organizirao je veliku izložbu *Ljetna Dolce vita – Turizam u Novigradu od 1960 – 1980.*, na kojoj je Zbirka starih novigradskih razglednica odigrala važnu ulogu u svom postavu. Izložba je isprva bila zamišljena kao popratni program predstavljanja knjige *Turizam Novigrada – Il turismo a Cittanova* koja je još bila u fazi pripreme, međutim u konačnici je prerasla u samostalni projekt muzeja. Uz digitaliziranu građu, stare arhivske dokumente, uporabne predmeta iz razdoblja 1960. – 1980. i prikupljene stare fotografije Novigrada, izložen je i veći dio Zbirke.

Rad će zaključiti tezom američke teoretičarke Svetlane Boym koja je u djelu *Budućnost nostalgiјe* istaknula kako nostalgiјa izgleda kao žudnja za nekim mjestom, međutim riječ je o čežnji za drukčijim vremenom – vremenom našeg djetinjstva i sporijih ritmova naših snova. Na tom tragu pronalazimo i Zbirku novigradskih razglednica.

6. Literatura

1. Barthes, Roland (2011), *Svetla komora – Beleška o fotografiji*, Kulturni centar Beograda, Beograd
2. Sontag, Susan (2009), *O fotografiji*, Kulturni centar Beograda, Beograd
3. Žagar, Ivan, Horvat, Bojan, Cetina, Željko, Tidić, Luka (2019), *Turizam Novigrada – Il turismo a Cittanova*, Grad Novigrad – Cittanova
4. Benjak, Mirjana, Kliman, Aldo, Poropat, Elio, Stojnić, Sergio, ziherl, Jerica (2011), *Sretan grad / Novigrad na starim razglednicama – La città felice / Cittanova nelle vecchie cartoline*, Zavičajna naklada Žakan Juri, Pula

Internet izvori:

1. Pierre, Nora (2007), Između sjećanja i povijesti, portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa *Hrčak*, URL:
https://hrcak.srce.hr/search/?show=results&stype=1&c%5B0%5D=article_search&t%5B0%5D=pierre+nora
2. Puljar, Sanja (1997), *Putujuće slike – Razglednice kao kulturnoantropološki dokumenti*, portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa *Hrčak*, URL:
<https://hrcak.srce.hr/42453>
3. Službena stranica Grada Novigrada – Cittanova, URL: <http://www.novigrad.hr/>